

רשימות חוברת קמז

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ נח, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — חלק מרשימה לחנוכה, שבה מדובר גם אודות ז' מצות בני נח, ודור המבול שבפרשת השבוע.

רשימה הנ"ל נדפסה בחוברת ג' (ע' 34 ואילך) בלשון אדמו"ר בעצמו בכת"ק, ולתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, ניתוסף כאן גם פיענוח ותיבות־קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים”

עש"ק פ' נח, ה'תשנ"ט
ברוקלין, נ.י.

לחנוכה.

נ"ח מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, וצריך להניחה על פתח ביתו מבחוץ ומצד שמאל (שבת וטושו"ע או"ח). והנה עוד מצינו מצות בהדה"נ: הדה"נ בביהמ"ק והד"נ שבת ויו"ט. וכמה חלוקים ביניהם ויתבארו להלן.

הנה כל אדם באשר הוא שכלי ובעל בחירה, עליו להביא כל מעשיו בחשבון ולתת לעצמו דו"ח מכל הנעשה מסביב לו ובעיקר אתו עמו. והשאלה העיקרית שהיא היסוד לכל חיי האדם עלי אדמות היא: תכלית בריאת האדם.

ומעלת ותוס' יתרון בני" על שאר חוקרים חקירה זו, הוא מה שע"י התורה והנביאים נגלו להם כמה דברים וענינים, שא"א הי' להגיע להם ע"י חקירת שכל אנושי. גם ענינים שא"א לידעם כ"א ע"י חקירות ועיונים רבים ועמוקים שאין בהם יד כ"א לאנשים יחידי סגולה, הרי אנו יודעים אותם ע"י תושב"כ ושבע"פ ע"י אמונה (אלא שזה שייך גם בחקירה אנושית, שהחוקרים, מסרו תוצאות ומסקנות חקירותיהם לאנשים פשוטים, אשר בידעם שפ' הוא חכם גדול יאמינו שהמסקנה אמיתית מפני חיוב החכמה) — אף שכ"א מחויב להבין ולהשיג בכל פינות התורה ומהם גם ביסוה"ת — כמו שקראם הרמב"ם — שהם האמנת האלק' האמנת היחוד כו', חובת האדם לאלקיו, בין אדם לחברו וכיו"ב.

ועוד יתרה לידיעת בני" על הידיעה שע"י השכל בלבד, שידיעתינו אין שייך בה כל ספק, כיון שהיא מיוסדת על אמונה פשוטה וקבועה בלב כאו"א, וכאלו רואה בעיניו, שבמילא אין שייך בזה הכחשה לעולם. משא"כ בידיעה הבאה ע"י השגת השכל, אפשר שאחר זמן תמצא איזה סתירה או קושיא שע"י יסתור כל בנינו. [ובדוגמת דבר שמצינו שבד"נ אין הולכים אחר האומד וצריך שני עדים דוקא ?].

והנה בהשתל' הבריאה ישנם ד' סוגים: דצח"ם והאדם למע' מכולם וכולל כולם, וכמארז"ל (סוף קדושין) כל העולם ל"נ אלא לשמשני. ובסוג האדם אומרים בנוסח התפילה אתה בחרתנו מכל העמים, וכמש"נ והייתם לי סגולה (שמות), כי כך בחר מכל העמים (). ותכלית האדם, ובפרט בני" הוא כמארז"ל (שם) ואני ל"נ אלא לשמש את קוני.

והנה אופן ותוכן שמוש זה, שהוא תכלית הבריאה, תלוי במצבו של כ"א, מצבו החצוני והפנימי, אבל בכלל תורה אחת לכולנו. וכן קודם מ"ת, וגם עתה לשאר העמים, ניתנו ז"מ ב"נ המתחלקים לכמה סעיפים ופרטים. וע"י כ"ז בא האדם לתכליתו, שזהו תכלית שלמותו.

והנה האדם הוא מדיני. וא"א לו — בכלל — להיות בדד הן מצד צרכיו הגשמיים הן מצד עניניו הרוחניים, וזקוק הוא תמיד לחבורת בנ"א, בתחלה ללמוד מהם — תלמיד, ואח"כ גם בתור — חבר, ואח"כ גם בתור רב. ואמרז"ל (אבות) אל תפרוש עצמך מן הצבור, וכמש"נ () לא לתהו בראה לשבת יצרה [לעייין בהקדמה לפיה"מ או בח' פרקים עד"ז].

וזהו שז"מ ב"נ וגם עשה"ד שהם יסוד כה"ת — עיין תמיד ה' א' — הם דברים פשוטים, אבל עיקרים בישוב העולם. וכמאמר הלל הזקן (שבת) דמה דעלך סני לחברך ל"ת הוא יסוד כה"ת. ובב"ר ספכ"ד רעק"א ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה.

ועכ"ז יובן ג"כ עונש דור המבול שוימח את כל היקום וגם ג' טפחים דעובי המחרישה נימוחו (), דלכאורה למה הי' עונש כלי' כזה. ובהנ"ל יובן דלשבת יצרה דקאי בפרט על פו"ר, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו שהוא ישוב העולם, וע"ז ניתנו ז"מ דקודם המבול; — קודם המבול רק ו' כי אבר ניתוסף בהיתר בשר לנח — ונרמזים באותיות א"ז: אבר, ברכת השם, גזל, דינים, הבל מעשה תעתועים ע"ז, ווי ש"ד, זנות; שיתיישב העולם באורח מישור. והנה אם יקבלו עליהם ז"מ מפני הכרח השכל בלבד, הרי לא יהי' לזה קיום אמתי ותדירי כי אפשר שיסתור מסקנת שכלו הישר ע"י שכל עקלתון. ולכן החיוב לקבל ז"מ ב"נ, ופשיטא תרי"ג מצות, מפני שהם ציווי השם, בקב"ע, ולכן אמרו (ברכות) (תחלה יקבל עליו עומ"ש ואח"כ יקבל עליו עול מצות. וגם בז"מ ב"נ פסק ביד להלכה (מלכים פ ה) . וכיון שדור המבול עברו אז"מ, הרי שלא נתקיים התכלית שבשבילה נבה"ע ובמילא בטלה הבריאה. — ועד"מ בא"א הבדלות לאין קץ אומן העושה כלי אומנות לאיזה תכלית ואח"כ לא התאימה הכלי להתכלית במילא אינו משתמש בה, ובהנמשל למע', דהתהות וקיום כל דבר הוא דבר ה' המהוה אותו בכ"ר, הרי ע"י אי שמוש בכלי בטלה ונעשה מיש אין. — ונעשה אח"כ בנין מחדש.

וזהו ג"כ דמצינו עוד חדוש בדור המבול דגם אין נדונים (סנה' חלק מ"ג), כי כנ"ל המבול הוא לא רק גדר של עונש, אלא החזרת העולם לתהו, בטול ענין מעיקרו, ובמילא אין דנים אותם, שדין מורה שבאים

בחשבון בגודל החטא וכפרתו ע"י העונש כו', ובדור המבול אין מקום לכל זה.

— ושם במשנה עוד דעות, דגם אנשי סדום ודור המדבר אין נידונים. וג"ז מובן עפהנ"ל, כי גם הם היפך מלשבת יצרה, וכשמם דור המדבר — היפך ישוב — הן למעליותא שלא היו שייכים לעניני עוה"ז, מן, שמלתך לא בלתה, כי בסוכות הושבתי ג"ז בא מלמע', ובפרט למ"ד (סוכה) ענני כבוד, ולכן לא רצו ליכנס אפי' לא"י שהיא צבי לכל הארצות ומקודשת מכל הארצות (כלים א), ע"ד האדם שהוא המעולה בכל הבריאה. וכן אנשי סדום שהיו היפך ענין ישובו של עולם, שמנעו רגל מארצם אף שהי' להם כל טוב (סנה' קט) — וגם בדור המבול הי' רוב טובה (סנה' קח) — אבל בכ"ז אין זה אלא דעת יחיד, כיון שבשניהם הי' גם מעניני ישוב, והם היו אחרי ב"א תהו, וכמו דמצינו דנתנו אנשי סדום צדקה (סנה' קט): אלא דכתבו שמי' עלי' כדי שלא יהי' תועלת לעני בזה. —

ובזה יובן ג"כ תירוץ הקושיא למה הוצרך למבול מים והרי אפשר הי' להורגם באו"א, ותירצו ע"ז (תו"א והוספות) שהמבול לטהר הארץ, ובדוגמת מקוה מים, מ' יום, ומצוין לזבחים () דפסוק ארץ לא מטהרה הוא מפני שלא הי' שם המבול. וידוע בטבילת המקוה שנעשה בנין חדש, ומ' סאה הם ע"ד מ' יום דיצירת הולד, ולכן טובלים בין ע"ש וש"ק, טבילת גר [ד"ה].

וזהו שנימוחו גם ג"ט של המחרישה, כי גם הארץ הוציאה פירות שלא ממין הזריעה כמארז"ל (ב"ר פ). וזהו ג"כ ששנת המבול לא שימשו המזלות () וי"א שאינה עולה במנין שנות עולם (לעייין ב"ר פל"ב וספל"ג). וזהו ג"כ שנאסרו בתשמיש (סנה' קח): דבשלמא נח נאסר מפני שהיתה עת צרה ע"ד שנת רעבון, וכ"מ בירוש' תענית (א' ו') — ועייג"כ ב"ר פל"א (ובמ"כ בשם הריקאנטי) ופל"ג לד' — אבל בניו הלא היו חשוכי בנים דמותרים בשנת רעבון. ואפ"ל דטעם ההיתר הוא כדי שתתעבר, וכדמסיים בירוש' ובלבד יום שטבלה, ושנת המבול דהי' היפך ענין דלשבת יצרה, וכלפי שמיא גליא דלא מיתעברא] — וצ"ע מסנה' (שם) למשפחותיהם ולא הם ובמ"ש בהערה ע"ז — וכעין ראי' דלא מתעברא מהא דגם ג' ששימשו בכ"ז לא ילדו בתיבה אף ששהו יותר מיב"ח, וכמאמר העורב לנח (סנה' קח): אם פוגע כו' לא נמצא עולם חסר ברי' — אף דאין מזה ראי' אלא דלא ילדה זכר], ובמילא גם ב"נ נאסרו.

אפ"ל דשלמות הדצ"ח להכלל באדם, האדם להכלל בקונו ע"י שישמש את קונו, שזהו החבור בין בורא לנברא, מצוה ל' צותא. אבל אינו עולה למע' משרשו. מעין עיטם. ונוסף ע"ז לבנ"י, ע"י מ"ת, שמתאחדים בעצומ"ה, כי נתבטלה הגזירה דבני סוריא לא יעלו כו'

(ע"כ נמצא בגכתי"ק)

לחנוכה.

א. נר חנוכה מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק, וצריך להניחה על פתח ביתו מבחוץ, ומצד שמאל (שבת כא, ב. כב, א. וטושו"ע או"ח סתרע"א (ס"ה"ז). סתרע"ב (ס"א"ב)).

והנה, עוד מצינו מצוות בהדלקת הנרות: הדלקת הנרות בבית המקדש, והדלקת נרות שבת ויום טוב. וכמה חילוקים יש ביניהם, ויתבארו להלן.

ב. ובהקדמה — דהנה, כל אדם, באשר הוא שכלי ובעל בחירה, עליו להביא כל מעשיו בחשבון, ולתת לעצמו דין וחשבון מכל הנעשה מסביב לו, ובעיקר מכל הנעשה אתו עמו. והשאלה העיקרית (שעלי צריך לתת לעצמו דין וחשבון) שהיא היסוד לכל חיי האדם עלי אדמות היא: מהי תכלית בריאת האדם.

ומעלת ותוספת יתרון בנ"י על שאר חוקרים חקירה זו (מהי תכלית בריאת האדם), הוא — מה שע"י התורה והנביאים ניגלו להם (לבנ"י) כמה דברים וענינים, שאי אפשר הי' להגיע להם ע"י חקירת שכל אנושי. ועוד זאת, שגם ענינים שאי אפשר לידעם כי אם ע"י חקירות ועיונים רבים ועמוקים שאין בהם יד כי אם לאנשים יחידי סגולה, הרי אנו יודעים אותם ע"י תושב"כ ותושבע"פ ע"י אמונה, — (אלא שענין זה (שענינים שבאים ליחידי סגולה ע"י חקירות רבים ועמוקים — יודעים כולנו מהתורה ע"י אמונה) שייך גם בחקירה אנושית, ע"ז שהחוקרים, מסרו תוצאות ומסקנות חקירותיהם לאנשים פשוטים (שמצד עצמם אינם יכולים לבוא לחקירות אלו), אשר בידעם שפלונני הוא חכם גדול, יאמינו שהמסקנה אמיתית מפני חיוב החכמה) —

אף שכל אחד מבנ"י מחוייב (לא רק להאמין, כולל גם האמונה שכן הוא מפני חיוב החכמה, אלא גם) להבין ולהשיג בשכלו הוא בכל פינות התורה, ומהם גם בענינים שהם יסודי התורה — כמו שקראם

(1) רשימה זו — לא נגמרה בכתי"ק, ולכן חסר המשך וסיום הענין בנוגע להדלקת הנרות כו' (וראה גם הרשימה דחנוכה ש"ת שנדפסה בחוברת א' ע' 12. חוברת קמט ע' 5).

הרמב"ם² — שהם: האמנת האלקות, האמנת היחוד כו', חובת האדם לאלקיו, בין אדם לחברו וכיו"ב.

ועוד מעלה יתירה לידיעת בני"י על הידיעה שע"י השכל בלבד — שידיעתינו אין שייך בה כל ספק, כיון שהיא מיוסדת על אמונה פשוטה וקבועה בלב כאו"א, וכאילו רואה בעיניו, שבמילא אין שייך בזה הכחשה לעולם. משא"כ בידיעה הבאה ע"י השגת השכל, אפשר שאחר זמן תמצא איזה סתירה או קושיא שעל ידה יסתור כל בנינו. [ובדוגמת דבר שמצינו שבדיני נפשות אין הולכים אחר האומד, וצריך שני עדים דוקא³?].

ג. והנה, בהשתלשלות הבריאה ישנם ד' סוגים: דומם צומח חי מדבר, והאדם (סוג המדבר) הוא למעלה מכולם וכולל כולם⁴, וכמארז"ל (סוף קדושין⁵) כל העולם לא נברא אלא לשמשני.

ובסוג האדם גופא — אומרים בנוסח התפילה "אתה בחרתנו מכל העמים", וכמש"נ "והייתם לי סגולה" (שמות יט, ה), "כי בך בחר מכל העמים" (דברים ז, ו. יד, ב).

ותכלית האדם, ובפרט בני"י הוא — כמארז"ל (שם) "ואני לא נבראתי אלא לשמש את קוני".

והנה, אופן ותוכן שימוש זה, שהוא תכלית הבריאה, תלוי במצבו של כל אדם, מצבו החיצוני והפנימי, אבל בכלל — "תורה אחת לכולנו", שקיומה ע"י כאו"א מבני"י הוא השימוש לקונו, שזהו

(2) בספר הי"ד (ראה בארוכה תורת מנחם — הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' מא ואילך. ועוד).

(3) סנהדרין לו, א ואילך. רמב"ם הל' סנהדרין רפ"כ. — ואולי מספקא לי' לרבינו אם טעם הדבר (שבדיני נפשות אין הולכים אחר האומד) הוא משום חוסר הוודאות שבאומד ("שלא יחתוך גדר העונש אלא כשהיו העדים מעידים שהם ידעו בודאי שזה עשה המעשה ההוא בלא ספק ובלא דמיון כלל" — ספהמ"צ להרמב"ם ל"ת רצ), ולכן ה"ז דוגמא לידיעה שבאה ע"י השכל שאפשר שאחר זמן תמצא סתירה בדבר, או שאין זה בגלל חוסר הוודאות שבאומד, אלא גם כאשר יודעים בוודאות גמורה שאין בה ספק כלל, כמו "בנבואת נביא שיאמר שעשה זה המעשה", אי אפשר לחייבו מיתה (פיהמ"ש להרמב"ם סנהדרין פ"ו מ"ג), כיון ש"כך נצטוונו... לחתוך את הדין ע"פ שני עדים כשרים" (רמב"ם הל' יסוה"ת ספ"ז), וא"כ אין זה דוגמא לענייננו.

(4) ראה ספר הערכים חב"ד מע' אדם ס"א. וש"נ.

(5) במשנה — פב, א, ובברייתא — שם, ב.

(6) כ"ה (לא כו' אלא) הגי' סא"א וטיקן (ירושלים תשל"ד). וכן הובא במלאכת שלמה

תכלית בריאתו. וכן קודם מ"ת, וגם עתה (לאחר מ"ת) לשאר העמים — ניתנו ז' מצוות בני-נח, המתחלקים לכמה סעיפים ופרטים⁷. וע"י כל זה בא האדם לתכליתו, שזהו תכלית שלימותו.

ד. והנה, האדם הוא מדיני⁸, ואי אפשר לו — בכלל — להיות בדד, הן מצד צרכיו הגשמיים, והן מצד עניניו הרוחניים, וזקוק הוא תמיד לחבורת בני אדם; בתחלה זקוק להם כדי ללמוד מהם — בתור תלמיד, ואח"כ גם בתור — חבר, ואח"כ גם בתור רב. ואמרו רז"ל (אבות פ"ב מ"ד. פ"ד מ"ה) "אל תפרוש (עצמך) מן הצבור", וכמש"נ (ישעי' מה, יח) "לא לתהו בראה לשבת יצרה" [לעיין בהקדמה לפיה"מ או בח' פרקים עד ז"ז].

וזהו שז' מצוות בני-נח וגם עשרת הדברות שהם יסוד כל התורה (עיין תמיד פ"ה מ"א¹⁰) הם דברים פשוטים¹¹, אבל עיקרים בישוב העולם, שהו"ע המוכרח לתכלית הבריאה. וכמובן גם ממאמר הלל הזקן (שבת לא, א) ד"מה דעלך סני לחברך¹² לא תעביד" הוא יסוד כל התורה. ובב"ר ספכ"ד: "רבי עקיבא אומר¹³ ואהבת לרעך

(7) ראה אנציק' תלמודית ערך ב"נ ע' שטט ואילך, ע' שצג ואילך, ובהנסמן שם.

(8) מ"ונ ח"ב פ"מ. ח"ג פכ"ז. וראה רמב"ם הל' דעות רפ"ו.

(9) בהקדמה לפיה"מ (ד"ה אחר כן ראה להסתפק), מבאר בארוכה שתכלית הבריאה כולה היא בשביל האדם, וכוננת יצירת האדם — לצייר בנפשו סודות המושכלות, והנכבד שבמושכלות לדעת החכמה האלקית (ושאר עניניו לא יהיו אלא באופן שיש בהם תיקון צורך גופו), והטעם שנבראו גם כל שאר האנשים אשר לא יציירו מושכל לנפשם — להיות משמשים אל החכם למלא כל צרכיו, ולהיות לו לחברה (שזהו תוכן הענין שמביא רבינו כאן). — ובמ"ש הרמב"ם שכל עניני האדם לא יהיו אלא בהמוכרח לצורך גופו, כדי שיוכל לעסוק במושכלות כו', מוסיף: "כשנפרש מסכת אבות נשלים זה הענין ונבארהו", ומאריך בזה בשמונת הפרקים בהקדמתו לאבות (בפרק ה').

(10) ושם: "קראו עשרת הדברים", "לפי שהן עיקר הדת וראשיתו" (פיה"מ"ש להרמב"ם), "עיקר התורה" (פי' הרע"ב).

(11) ראה לקו"ת במדבר יב, ג. טו, סע"ג.

(12) ולהעיר מפרש"י שם: "ל"א" חברך ממש, כגון גולה גנבה ניאוף ורוח המצות".

(13) מאמרו של ר"ע הוא גם בתו"כ עה"פ, ואולי מציין רבינו לב"ר דוקא, כדי להדגיש השייכות לישוב העולם, שלכן שייך לכל בנ"א (לא רק לבנ"י), ולזה מתאים יותר הציין לב"ר, ששם מקדים (לדברי רע"ק) דברי בן עזאי*: "זה ספר תולדות אדם זה כלל גדול בתורה", ועל זה פליג רע"ק ואומר: "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה", "דייק סיפי' דקרא בצלם

(* דלא כבירושלמי (נדרים פ"ט ה"ד) שמקדים דברי ר"ע לדברי בן עזאי, כי ר"ע הרב וב"ע התלמיד (פי' מהר"ו לב"ר שם).

כמוך¹⁴ זה כלל גדול בתורה" — שבזה מודגש ההכרח דישוב העולם בתכלית הבריאה.

ה. ועם כל זה יובן ג"כ עונש דור המבול ש"וימח את כל היקום"¹⁵, וגם ג' טפחים דעובי המחרישה נימוחו (16) — דלכאורה אינו מובן למה הי' עונש כלי' כזה?

ובהנ"ל יובן, ד"לשבת יצרה" דקאי בפרט על פרו ורבו¹⁷, ו"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"¹⁸ שהוא ישוב העולם, ועל זה ניתנו ז' מצוות דקודם המבול;

— וליתר דיוק: קודם המבול ניתנו רק ו' מצוות¹⁹, כי הציווי על אבר מן החי ניתוסף בהיתר בשר לנח²⁰ —

ונרמזים באותיות א"ז: אבר, ברכת השם, גזל, דינים, הבל מעשה תעתועים דהיינו ע"ז, ווי²¹ שפיכות דמים, זנות;

וכל זה הוא לצורך ישוב העולם — שיתיישב העולם באורח מישור.

אלקים גו"²² (פי' מת"כ שם) — פסוק שנאמר על כל בני האדם*** (משא"כ דרשת רע"ק בתו"כ עה"פ "ואהבת לרעך כמוך" היא בנוגע לבנ"י דוקא — "לאחיך בתורה ובמצוות" (רמב"ם הל' אבל פי"ד ה"א)).

(14) קדושים יט, יח.

(15) נח ז, כג. — וראה גם לקו"ש חל"ה ע' 35.

(16) ב"ר פל"א, ז. פרש"י נח ו, יג.

(17) גיטין מא, רע"ב. ב"ב יג, א.

(18) שבת סג, א. וש"נ.

(19) ראה רמב"ם הל' מלכים רפ"ט: "על ששה דברים נצטווה אדם הראשון .. הוסיף לנח

אבר מן החי .. נמצאו שבע מצוות".

(20) כמ"ש (נח ט, ג ובפרש"י) "כל רמש אשר הוא חי לכם יהי' לאכלה כירק עשב נתתי לכם את כל", "שלא הרשיתי לאדה"ר בשר אלא ירק עשב, ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדה"ר נתתי לכם את כל", ואז נתחדש האיטור דאבר מן החי — "אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו", "אסר להם אבר מן החי, כלומר, כל זמן שנפשו בו לא תאכלו הבשר" (שם, ד ובפרש"י).

(21) לשון צעקה, שעיקרה בשפיכת דמים. — ולהעיר מלשון חז"ל (ביצה טז, א) "ווי אבדה נפש". ובבראשית ד, יו"ד (בהמאורע הראשון דשפיכת דמים בעולם): "קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה".

** וכהמשך דברי המדרש (בנוגע לביזוי חברו): "אם עשית כן דע למי אתה מבזה, בדמות

אלקים עשה אותו".

*** וראה קרבן העדה לירושלמי שם: "זה ספר תולדות אדם, שכל בני אדם באים מאב אחד,

הוא כלל גדול מואהבת לרעך כמוך, דלא קאי אלא על רעך".

והנה, אם יקבלו עליהם ז' מצוות מפני הכרח השכל בלבד, הרי לא יהי' לזה קיום אמיתי ותדירי, כי אפשר שיסתור מסקנת שכלו הישר ע"י שכל עקלתון. ולכן החיוב לקבל ז' מצוות בני-נח, ופשיטא תרי"ג מצוות, מפני שהם ציווי השם, בקבלת עול,

ולכן אמרו (ברכות רפ"ב) תחלה יקבל עליו עול מלכות שמים ואח"כ יקבל עליו עול מצוות. וגם בז' מצוות בני-נח פסק ביד להלכה (הל' מלכים פ"ח הי"א) "שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן".

וכיון שדור המבול עברו אז' מצוות, הרי שלא נתקיים התכלית שבשבילה נברא העולם ("לשבת יצרה"), ובמילא (לא רק בתור עונש) בטלה הבריאה,

— ועד"מ באלף אלפי הבדלות לאין קץ: אומן העושה כלי אומנות לאיזה תכלית, ואח"כ לא התאימה הכלי להתכלית, במילא אינו משתמש בה. ובהנמשל למעלה, כיון דהתהוות וקיום כל דבר הוא "דבר ה'" המהוה אותו בכל רגע²², הרי ע"י אי שימוש בכלי (בגלל שאינו מתאים לתכליתו), בטלה מציאות הבריאה²³, ונעשה מי שאין —

ונעשה אח"כ (אחרי המבול) בנין העולם מחדש²⁴.

ו. וזהו ג"כ דמצינו עוד חידוש בדור המבול דגם אין נידונים (סנהדרין פ' חלק מ"ג²⁵) — כי כנ"ל המבול הוא לא רק גדר של עונש, אלא החזרת העולם לתהו, ביטול ענין מעיקרו, ובמילא אין דנים אותם, ש"דין" מורה שבאים בחשבון בגודל החטא וכפרתו ע"י העונש כו', ובדור המבול אין מקום לכל זה.

ולהעיר, שבסנהדרין שם במשנה מצינו עוד דעות — דגם אנשי סדום ודור המדבר אין נידונים²⁶.

(22) ראה תניא שעהייה"א בתחלתו.

(23) כי, אי-השימוש בכלי מתבטא לכל לראש בהעדר חידוש התהוותו מאין ליש.

(24) ראה ב"ר פ"ל, ח: "ראה (נח) עולם חדש".

(25) ושם (קז, סע"ב): "דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין".

(26) ושם: "אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא .. אבל עומדין בדין, ר' נחמ"א אומר אלו

ואלו (אנשי דור המבול ואנשי סדום) אין עומדין בדין .. דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין .. דברי ר' עקיבא, ר' אליעזר אומר עליהם הוא אומר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח".

וגם זה מובן ע"פ הנ"ל — כי גם הם היפך מ"לשבת יצרה", והיינו: דור המדבר — כשם דור המדבר, ש"מדבר" הוא היפך ישוב,

[הן למעליותא²⁷ — שלא היו שייכים לעניני עוה"ז, שלכן, כל פרטי הענינים דמזון לבוש ובית היו אצלם שלא כסדר ישובו של עולם: מזון — מן, "לחם מן השמים"^{28*}, לבוש — "שמלתך לא בלתה"²⁹, ובית — "כי בסוכות הושבתי"³⁰ — גם זה בא מלמעלה ("הושבתי" דייקא, שהקב"ה הושיבם בסוכות), ובפרט למ"ד (סוכה יא, ב) שלא היו סוכות ממש אלא ענני כבוד³¹, ה"ז בודאי שלא כסדר ישובו של עולם.

וכיון שהיו שייכים למדבר שהוא היפך ישוב למעליותא — לכן לא רצו ליכנס אפילו לארץ ישראל שהיא "צבי לכל הארצות"³², ומקודשת מכל הארצות (כלים פ"א מ"ו), ע"ד האדם שהוא המעולה בכל הבריאה, והיינו, שהיו בדרגא נעלית אפילו מהמעולה שבעולם].

וכן אנשי סדום — שהיו היפך ענין ישובו של עולם, שמנעו רגל מארצם אף שהי' להם כל טוב (סנהדרין קט, א³³),

— ולהעיר, שגם בדור המבול הי' רוב טובה (סנהדרין קח, א³⁴), ואעפ"כ היתה הנהגתם היפך ישובו של עולם —

אבל בכל זאת, הא דאנשי סדום ודור המדבר אין נידונים אין זה אלא דעת יחיד³⁵, כיון שבשניהם (באנשי סדום ובדור המדבר) הי' גם מעניני ישוב, ומה גם שהם היו אחרי ב' אלפים תהו³⁶, וכמו דמצינו

(27) ראה לקו"ת במדבר ד, ג (בנוגע למדבר). לקו"ת ר"פ שלח (בנוגע לדור המדבר).

(28) בשלח טז, ד.

(29) עקב ח, ד. ובפרש"י: "ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם".

(30) אמור כג, מג.

(31) ושם: "כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, ענני הכבוד היו, דברי ר' אליעזר. ר"ע אומר סוכות ממש עשו להם".

(32) יחזקאל כ, ו-טו. — "צביו" — "ענין הדר ויופי" (מצו"צ), "תפארת וחמדה" (פי' הרד"ק). וראה גם ר"ה יג, א. כתובות קיב, א.

(33) ושם (ובפרש"י): "אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה, ומה כתיב בהם (איוב כח, ה) ארץ ממנה יצא לחם (ארץ שבעה וטובה היא) ותחתיו נהפך (ואחר כן נהפכה) כמו אש .. אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם (שיש לנו שיפוע לחם) .. למה לנו עוברי דרכים שאין באים אלינו אלא לחסרינו (מממונו), בואו ונשכח תורת רגל מארצנו" (שלא יעברו עוברי דרכים בארצנו).

(34) ושם: "דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה".

(35) באנשי סדום — דעת ר' נחמי, ובדור המדבר — דעת ר' עקיבא.

(36) ראה ע"ז ט, א (ובפרש"י): "שני אלפים תוהו שני אלפים תורה כו' .. שני אלפים תורה מאימת .. מואת הנפש אשר עשו בחרן, וגמירי דאברהם בההיא שעתא בר חמשין ותרתי הוה"

דנתנו אנשי סדום צדקה (סנהדרין קט, ב) אלא דכתבו שמי' עלי³⁷, כדי שלא יהי' תועלת לעני בזה.

ז. ובזה יובן ג"כ תירוץ הקושיא למה הוצרך למבול מים, והרי אפשר הי' להורגם באופן אחר, ותירצו על זה (בתו"א³⁸ והוספות³⁹) שהמבול בא לטהר הארץ⁴⁰, ובדוגמת מקוה מים מ' סאה, שלכן היו גשמי המבול מ' יום⁴¹, ומצויין לזבחים (קיג, א)⁴² דפסוק "ארץ לא מטהרה לא גושמה ביום זעם" שנאמר על ארץ ישראל הוא מפני שלא הי' שם המבול.

וע"פ האמור לעיל שבדור המבול בטלה הבריאה ונעשה אח"כ בנין העולם מחדש, יש להוסיף ביאור בהצורך במבול מים דוקא — כידוע בטבילת המקוה שעיי"ז נעשה בנין חדש, ומ' סאה הם ע"ד מ'

(הוסיפם על אלף ותתקמ"ח שהיו בידך כשנולד אברהם הרי אלפים תוהו) — משך זמן לפני הפיכת סדום (בשנת ב"א מ"ז — סדה"ד).

(37) ושם (ובפרש"י): "כי הוה מתרמי להו עניא יהבו לי' כל חד וחד דינרא וכתיב שמי' עלי' (כדי שיכיר כל אחד וא' דינר שלו ויחזור ויטלנו), וריפתא לא הוו ממטי לי' (התנו ביניהם שלא יתנו לו פת כדי שימות ברעב), כי הוה מית אתי כל חד וחד שקיל דידי".

(38) נח ח, סע"ג"ד. יו"ד, א.

(39) כנראה הכוונה ללקו"ת לג"פ (כ"ה בהערת רבינו בסה"מ תרס"ג ע' נח) — נח סא, א נדפס באוה"ת נח (כרך ג') תרכד, א).

(40) ולהעיר מלקו"ת לג"פ (אוה"ת) שם: "ואף שהחוטאים נאבדו לגמרי ולא נטהרו, וכמשארז"ל דור המבול אין להם חלק לעוה"ב ואין עומדין בדין .. וא"כ עכצ"ל שלא נטהרו, אך צ"ל הכוונה שהארץ נטהרה".

(41) כמ"ש (נח ז, יב) "ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום".

(42) ושם, פלוגתא דר"י ור"ל אם ירד מבול בארץ ישראל אם לאו, "ושניהם מקרא אחד דרשו, בן אדם אמר לה את ארץ לא מטהרה היא לא גושמה ביום זעם (יחזקאל כב, כד), רבי יוחנן סבר אתמוהי מתמה קרא כו', ור"ל סבר כפשטי' כו'".

ולכאורה, כוונת רבינו ב"מצויין לזבחים", שעל הפסוק (יחזקאל שם) מצויין (בספרים המציינים לדרז"ל, תולדות אהרן, בית אהרן וכיו"ב) לזבחים, כי, בלקו"ת לג"פ (סב, א) — אוה"ת שם (תרכו, א) — אינו מצייין לזבחים, אלא "עיי" מזה במד"ר פ' נח (פ"ג, ו) ופ' אמור (פ"א, יו"ד) .. (ו)פ' עקב (פ"ג, ו)".

וצ"ע ככוונת רבינו "ומצויין לזבחים" — דלכאורה: הפלוגתא לזבחים אם ירד המבול בא"י, היא, אם נשקעו בה עצמות המתים, ולכן אינה בדוקה לענין טהרה, ונמצא, שבסוגיא לזבחים המבול הוא סיבת הטומאה. ולכאורה מתאים יותר הציון למד"ר: "לא טפת ארעא דישאל במבולא (שלא הציף ארץ ישראל בימי המבול — מת"כ), והוא שהקב"ה אומר ליחזקאל ארץ לא מטהרה היא ולא גושמה ביום זעם" — דכיון שארץ ישראל נקראת "ארץ לא מטהרה" מפני שלא ירד בה המבול, מוכח שמי המבול מטהרים את הארץ.

יום דיצירת הולד⁴³, ולכן טובלים בין ערב שבת וש"ק⁴⁴, וכן טבילת גר שנעשה מציאות חדשה, "כקטן שנולד"⁴⁵ [ד"ה⁴⁶]. והיינו שהמבול ענינו הטבילה לצורך בנין העולם מחדש.

ה. וזהו שע"י המבול נימוחו גם ג' טפחים של המחרישה, כי גם הארץ הוציאה פירות שלא ממין הזריעה, כמארז"ל (ב"ר פכ"ח, ח) "אף הארץ זינתה, היו זרעין לה חטין והיא מפקא זונין", ולכן כשם ש"וימח את כל היקום" מפני שעברו על ז' מצוות שגדרם ישוב העולם ובמילא בטלה מציאותם, כך גם בנוגע להארץ שזינתה בהוצאת פירות שלא ממין הזריעה, נימוחו ג' טפחים של המחרישה, חלק הארץ שבו מגעת הזריעה שבאה לאחרי הקדמת החרישה.

וזוהו ג"כ ששנת המבול לא שימשו המזלות⁽⁴⁷⁾, ויש אומרים שאינה עולה במנין שנות עולם⁴⁸ (לעיין ב"ר פל"ב וספל"ג⁴⁹) — שבזה מודגש ששנת המבול אינה בכלל ישובו של עולם.

43 ולהעיר, שעד"ז מצינו בנוגע למבול: "ארבעים יום, כנגד יצירת הולד כו" (פרש"י נח ז, ד. וראה ב"ר פל"ב, ה, ובמפרשים שם). אלא, ששם מדובר אודות פעולת המבול לבטל היצירה הקודמת ("וימח גו'"), וכאן מדבר רבינו בנוגע לטבילה שעל ידה נעשה בנין חדש. 44 ראה שער הכוונות ענין טבילת ע"ש. פע"ח שער השבת פ"ג ואילך. וראה המשך תרס"ו ע' שפז.

45 יבמות כב, א. וש"נ.

46 אולי הכוונה: "דרוש המקוה" (בסידור (עם דא"ח) קנו, א ואילך. וראה גם שם שטו, א-ב). — ושם, שהטבילה במקוה הו"ע הביטול וההתכללות בשרשו ומקורו ולהמשיך משם המשכה חדשה, הולדה חדשה, עיי"ש בארוכה.

47 "רשימות" חוברת סד — מציין רבינו: ירושלמי פסחים פ"א ה"א. ב"ר פ' כה ולג'. ועיין סנהדרין קח, ב.

בירושלמי שם (ובקה"ע): "נח בכניסתו לתיבה הכניס עמו אבנים טובות ומרגליות, בשעה שהיו כיהות ה' יודע שהוא יום ובשעה שהיו מבהיקות ה' יודע שהוא לילה .. והא כתיב צהר תעשה לתיבה (והי' יכול לראות מתוכו היום והלילה, והאבנים טובות ל"ל), כמאן דאמר לא שימשו המזלות בשנת המבול". בב"ר פכ"ה (ב): "אמר ר' יוחנן לא שמשו המזלות כל אותן י"ב חודש, אמר לו ר' יונתן שימשו אלא שלא ה' רישומן ניכר. לא ישבותו .. רבי אליעזר אמר לא ישבותו מכאן שלא שבתו, ורבי יהושע אומר לא ישבותו מכאן ששבתו". ושם פל"ג (ג): "ר' יהושע אומר לא ישבותו מכלל ששבתו. א"ר יוחנן לא שמשו מזלות כל י"ב חודש. א"ל רבי יונתן שמשו אלא שלא ה' רישומן ניכר".

48 ראה עתים לבינה מאמר ז.

49 בב"ר פל"ב, ו: "ר' יהודה אומר שנת המבול אינה עולה מן המנין. א"ל ר' נחמ"י אע"פ שאינה עולה מן המנין עולה היא בתקופות ובחשבונות".

ובב"ר ספל"ג — כנראה מציין רבינו לגירסת הב"ר עם הענפים, שסוף פל"ג (לאחרי הענין ד"א יום שימות החמה יתירים על ימות הלבנה" שבסוף הפרשה בגירסת הב"ר עם כל

וזהו ג"כ שבשנת המבול נאסרו בתשמיש (סנהדרין קח, ב⁵⁰),
 ללא אורה אינו מוכן: בשלמא נח נאסר מפני שהיתה עת צרה, ע"ד
 איסור תשמיש בשנת רעבון⁵¹ [וכן משמע בירושלמי תענית (פ"א
 ה"ו⁵²) שהאיסור דנח הוא ע"ד האיסור דשנת רעבון. ועיינן ג"כ ב"ר
 פל"א⁵³ (ובפי' מ"כ בשם הריקאנטי⁵⁴) ופל"ג⁵⁵ לד⁵⁶], אבל בניו —
 הלא היו חשוכי בנים דמותרים בשנת רעבון⁵⁷?

ואפשר לומר הביאור בזה — דטעם ההיתר לחשוכי בנים הוא
 כדי שתתעבר, וכדמסיים בירושלמי (שם) "ובלבד יום שטבלה" (לפי
 שעל הרוב האשה מתעברת כליל טבילה (סמוך לטבילתה)⁵⁸), ושנת
 המבול דהי' היפך ענין ד"לשבת יצרה", וכלפי שמיא גליא דלא
 מיתעברא,

[— וצ"ע מסנהדרין (שם): "למשפחותיהם יצאו מן התיבה ..
 למשפחותיהם ולא הם", ובמ"ש בהערה על הגליון על זה ש"יתכן

(המפרשים) הוא: "א"ר יוחנן לא שימשו המזלות כל י"ב חודש, א"ל ר' יונתן שמשו אלא שלא
 הי' רשומן ניכר, רבי יהושע אומר לא ישבתו מכלל ששבתו".

50) ושם: "מגלן דנאסרו, דכתיב (נח ו, יח) ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך
 אתך, וכתיב (שם ח, טז) צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך .. מיכן שנאסרו
 בתשמיש המטה".

51) ראה תענית יא, א: "אסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון, שנאמר (מקץ מא, ג) וליוסף
 יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב".

52) ושם (ובקה"ע): "נח בכניסתו לתיבה נאסרה לו תשמיש המטה (שהקב"ה עוסק
 בחורבנו של עולם והוא יבנה בתמי"), מ"ט (מנ"ל) ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי
 בניך אתך (משמע האנשים לבד והנשים לבד) .. אמר ר' אבון כתיב (איוב ל, ג) בחסר ובכפן
 גלמוד, בשעה שאת רואה חסרון בא לעולם (כגון נח שנחסרו הבריות וכגון יוסף שהי' כפנא
 בעולם) עשה אשתך גלמודה (יחידה שלא תזקק לה), א"ר לוי כתיב וליוסף יולד שני בנים,
 אימתי, בטרם תבוא שנת הרעב".

53) ושם (יב): "נח כשנכנס לתיבה נאסר לו פרי' ורבי', הה"ד ובאת אל התיבה אתה ובניך
 לעצמך, ואשתך ונשי בניך לעצמן .. אמר ר' אבון כתיב בחסר ובכפן גלמוד, אם ראת חסרון
 בא לעולם וכפן בא לעולם, גלמוד, הוי רואה את אשתך כאילו היא גלמודה, שכן בכרכי הים
 קורין לנדה גלמודה. אמר רבי הונא כתיב וליוסף יולד שני בנים בטרם תבוא שנת הרעב" —
 כבירושלמי שבהערה הקודמת.

54) ושם: "ומצאתי ברקנטי הטעם כיון שהקב"ה מתעסק בחורבן העולם לא יתעסק האדם
 בישובו".

55) אולי כוונת רבינו לפיסקא ג', שבהמשך ל"ויזכור אלקים את נח וגו'" מביא מדת
 הרחמים דהקב"ה על בריותיו בשנת בצורת.

56) פל"ד, ז. — ושם כמו בפל"א (שנעתק בהערה 53).

57) תענית שם ("חסוכי (לשון חיסור) בנים משמשין מטותיהן בשני רעבון"). ירושלמי
 תענית שם ("תאיבי בנים (המתאויים לבנים כגון שאין להם בנים) משמשין מטותיהן").

58) קה"ע ופ"מ שם.

לפרש .. ע"פ האמור בחולין (נח, א) כל ברי' שאין בו עצם אינו מתקיים שנים עשר חודש⁵⁹ — דעפ"ז עכצ"ל שבריות הנ"ל שלא היו יכולים להתקיים כל משך הזמן די"ב חודש ששהו בתיבה, נתעברו וילדו בתיבה. —

וכעין ראי' דלא מתעברא בשנת המכול — מהא דגם שלשה ששימשו בתיבה (שא' מהם הוא עורב)⁶⁰, בכל זאת לא ילדו בתיבה אף ששהו יותר מי"ב חודש, וכמאמר העורב לנח (סנהדרין קח, ב) כששלחו מן התיבה ולא רצה לילך: "שנאתני, שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים, אם פוגע בי שר חמה כו' לא נמצא עולם חסר ברי' אחת" (בתמי') — שמזה מוכח שלא נתעברה וילדה בתיבה, שהרי אם נתעברה וילדה, יהי' המשך קיום המין גם אם יפגע העורב. — אף דאין מזה ראי' אלא דלא ילדה זכר שעל ידו יוכל להיות המשך קיום המין, אבל עדיין אפ"ל שנתעברה וילדה נקבה, ובמילא נשאר החשש ש"נמצא עולם חסר ברי'", כיון שלא יהי' עוד זכר ממין זה],

ובמילא גם בני נח שהיו חשוכי בנים נאסרו בתשמיש, כיון שהיתר אינו אלא בשביל שתתעבר, ובשנת המכול לא תתעבר, כיון שזהו זמן שהוא היפך הענין ד"לשבת יצרה".

ט. ובנוגע לעניננו — בהמשך להאמור לעיל (ס"ד) בנוגע לד' סוגי דצח"מ שבהשתלשלות הבריאה — אפשר לומר דשלימות הדצ"ח היא להכלל באדם, ושלימות האדם היא להכלל בקונו — ע"י שימש את קונו, שזהו החיבור בין בורא לנברא, שנעשה ע"י מצוה — לשון צותא⁶¹.

אבל, עליית האדם להכלל בקונו ע"י השימוש לקונו היא באופן שאינו עולה למעלה משרשו, כידוע⁶² הראי' מעין עיטם שאין דבר עולה למעלה משרשו⁶³.

ונוסף על זה לבנ"י, ע"י מתן־תורה — שע"י קיום התומ"צ

(59) בענין זה — ראה גם "רשימות" חוברת סד.

(60) סנהדרין שם.

(61) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. מז, ב. ובכ"מ.

(62) ראה סה"מ תרפ"ט ע' 269. וש"נ.

(63) ראה יומא לא, א (ובפרש"י): "שמע מיני עין עיטם (ממנו באה אמת המים לבית

טבילת שער המים שעל החומה) גבוה מקרקע העזרה כ"ג אמות (כמדת גובה שער המים ובנין כלי של שלש אמות מלמעלה להחזיק ארבעים סאה, שאי אפשר למים לעלות להר שהוא גבוה ממקום שנובעין משם).

מתאחדים בעצמות ומהות, כי במ"ת נתבטלה הגזירה ד"בני סוריא
לא יעלו כו" 64

(ע"כ נמצא בגכתי"ק)

